

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। १ इन्द्रः, २, ४-८ बृहस्पतिः, ३, ९ इन्द्राब्रह्मणस्पति, १० इन्द्राबृहस्पति। त्रिष्टुप्।

यज्ञे दिवो नृषदने पृथिव्या नरो यत्र देवयवो मदन्ति।

इन्द्राय यत्र सर्वनानि सुन्वे गमन्मदाय प्रथमं वयश्च ॥ ७.०९७.०१

दिवः पृथिव्याः- द्यावापृथिव्योः। नृषदने- मनुष्यसदने। यज्ञे। यत्र। देवयवः- देवकामाः। नरः- मनुष्याः। मदन्ति- तुष्यन्ति। यत्र। इन्द्राय- परमेश्वराय। सर्वनानि- सोमाः। सुन्वे- अभिषूयन्ते। तत्र। प्रथमम्। इन्द्रः। मदाय- तृप्तये। गमत्- आगच्छतु। वयश्च- गन्तारस्तदीयाश्च आगच्छन्तु ॥१॥

आ दैव्या वृणीमहेऽवांसि बृहस्पतिर्नो मह आ सखायः।

यथा भवेम मीळुषे अनागा यो नो दाता परावतः पितेव ॥ ७.०९७.०२

दैव्या- दिव्यानि। अवांसि- रक्षणानि। आ वृणीमहे- वरणं कुर्मः। सखायः- सुहृदः। बृहस्पतिः- मेधामन्त्राधिपतिः। नः- अस्मभ्यम्। आ महे- आदत्ते। यः। नः- अस्माकम्। परावतः- श्रेष्ठधाम्नः। पितेव। दाता। तस्मै। मीळुषे- वर्षकाय बृहस्पतये। यथा। अनागाः- अनपराधिनः। भवेम तथा कुरुत ॥२॥

तमु ज्येष्ठं नमसा हविर्भिः सुशेवं ब्रह्मणस्पतिं गृणीषे।

इन्द्रं श्लोको महि दैव्यः सिषक्तु यो ब्रह्मणो देवकृतस्य राजा ॥ ७.०९७.०३

यः। देवकृतस्य- चिज्जातस्य। ब्रह्मणः- मन्त्रगणस्य। राजा- स्वामी। तम्- अमुम्। ज्येष्ठम्- प्रथमम्। नमसा- नमस्कारेण। हविर्भिः- चरुपुरोडाशध्यानभावनादिहव्यैः। सुशेवम्- सुसुखम्। ब्रह्मणस्पतिम्- मेधावागधिपतिम्। गृणीषे- स्तौमि। इन्द्रम्- परमेश्वरम्। श्लोकः- मन्त्रः। महि- महान्। दैव्यः- दिव्यः। सिषक्तु- सेवताम् ॥३॥

स आ नो योनिं सदतु प्रेष्ठो बृहस्पतिर्विश्ववारो यो अस्ति।

कामो रायः सुवीर्यस्य तं दात्पर्षन्नो अति सश्वतो अरिष्टान् ॥ ७.०९७.०४

विश्ववारः- सर्वैर्वरणीयः। यः। अस्ति- भवति। सः। बृहस्पतिः। प्रेष्ठः- प्रियतमः। नः-
अस्माकम्। योनिम्- सदने। आ सदतु- निषीदतु। रायः- दानयोग्यधनस्य। कामः- इच्छा या
अस्ति। ताम्। दात्- यच्छतु। सुवीर्यस्य- शोभनवीर्यं यच्छतु। सश्वतः- संसक्तान्। नः-
अस्मान्। अरिष्टान्- अहिंसितान् कृत्वा। अति पर्षत्- अतिपारयतु ॥४॥

तमा नो अर्कममृताय जुष्टमिमे धासुरमृतासः पुराजाः।

शुचिक्रन्दं यजतं पस्त्यानां बृहस्पतिमनर्वाणं हुवेम ॥ ७.०९७.०५

तम्- तत्। अर्क- पूज्यम्। अमृताय- अमृतत्वाय। जुष्टम्- सेवितम्। इमे- एते। अमृतासः-
अमराः। पुराजाः- पुराणाः। नः- अस्मभ्यम्। धासुः- यच्छन्ति। शुचिक्रन्दम्- शुद्धशब्दम्।
पस्त्यानाम्- गृहस्थानाम्। यजतम्- पूज्यम्। अनर्वाणम्- केनाप्यप्रतिगतम्। बृहस्पतिम्। हुवेम-
आह्वयामः ॥५॥

तं शग्मासो अरुषासो अश्वा बृहस्पतिं सहवाहौ वहन्ति।

सहश्चिद्यस्य नीलवत्सधस्थं नभो न रूपमरुषं वसानाः ॥ ७.०९७.०६

यस्य। सहः- बलवत्। नीलवत्- नीडवत्। सधस्थम्- सहस्थानम्। नभः- सूर्यः। न- इव।
अरुषम्- दीप्तिमत्। रूपम्। वसानाः- धारयन्ति। तम्- अमुं बृहस्पतिम्। शग्मासः-
शक्तिसम्पन्नाः। अरुषासः- रोचमानाः। सहवाहः- संहृत्य वाहकाः। अश्वाः- प्राणतुरगाः।
वहन्ति- प्रापयन्ति ॥६॥

स हि शुचिः शतपत्रः स शुन्ध्युर्हिरण्यवाशीरिषिरः स्वर्षाः।

बृहस्पतिः स स्वावेश ऋष्वः पुरू सखिभ्य आसुतिं करिष्ठः ॥ ७.०९७.०७

सः- असौ । हि- खलु । शुचिः- परिशुद्धः । शतपत्रः- अनन्तप्रणालीयुक्तः । शुन्ध्युः- शोधकः ।
हिरण्यवाशीः- हितरमणीयवाक् । इषिरः- सद्देशणासम्पन्नः । स्वर्षाः- स्वर्गसम्भक्ता । स बृहस्पतिः ।
स्वावेशः- सुनिवासः । ऋष्वः- दर्शनीयः । पुरु- प्रभूतम् । आसुतिम्- अन्नम् । सखिभ्यः-
मित्रेभ्यः । करिष्ठः- अतिशयेन करोति ॥७॥

देवी देवस्य रोदसी जनित्री बृहस्पतिं वावृधतुर्महित्वा ।

दक्षाय्याय दक्षता सखायः करद्ब्रह्मणे सुतरा सुगाधा ॥ ७.०९७.०८

देवी- देव्यौ । देवस्य- बृहस्पतेः । जनित्री- जनन्यौ । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । महित्वा- स्वमहिम्ना ।
बृहस्पतिम् । वावृधतुः- अवर्धयताम् । दक्षाय्याय- वर्धनीयाय । सखायः । दक्षत- वर्धयत । ब्रह्मणे-
मन्त्राय । मन्त्रोपासकाय । अपो मूलशक्तिधाराः । सुतरा- सुतर्तव्याः । सुगाधाः-
सुखेनावगाहनीयाः । करत्- करोतु ॥८॥

इयं वा ब्रह्मणस्पते सुवृक्तिर्ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे अकारि ।

अविष्टं धियौ जिगृतं पुरन्धीर्जस्तमर्यो वनुषामरातीः ॥ ७.०९७.०९

इयम्- अयम् । वाम्- युवयोः । ब्रह्मणस्पते । सुवृक्तिः- मन्त्रः । इन्द्राय- परमेश्वराय । वज्रिणे-
वज्रपाणये । ब्रह्म- मन्त्रः । अकारि । धियः । अविष्टम्- रक्षतम् । पुरन्धीः- बहुस्तुतीः । जिगृतम्-
शृणुतम् । वनुषाम्- सम्भजमानानामस्माकम् । अर्यः- अरीन् । अरातीः- रिपून् । जस्तम्-
उपक्षपयतम् ॥९॥

बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य ।

धत्तं रयिं स्तुवते कीरये चिद्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७.०९७.१०

बृहस्पते । इन्द्रश्च । युवम्- युवाम् । दिव्यस्य । पार्थिवस्य । वस्वः- सम्पदाम् । ईशाथे- स्वामिनौ
भवथः । कीरये- कीर्तयते । स्तुवते- स्तोत्रे । रयिम्- दानयोग्यधनम् । दत्तम्- यच्छतम् । यूयं पात
स्वस्तिभिः सदा नः ॥१०॥

Dr. Rangaraj

WEBOLIM